

multiplikacija priče

Miki Šepard: STRAŠNE PRIČE, Dnevnik, Novi Sad, 1990.
Dorđe Pisarev: GOTSKA PRIČA, Matica srpska, Novi Sad, 1990.

nenad šaponja

»Postoji čitav beskraj univerzuma paralelnih sa našim u bezbrojnim dimenzijama prostora i vremena.«

»Svaki novi svet je prepis prijašnjeg.«
»Samo smo senke; svi živimo u isto vreme (vreme ne postoji).«

»... ne postoji gore i dole, dobro i zlo, postoji samo jedno — filozofija sveobuhvatne osećajnosti.«

»Večnost nepostojanja biće moja — Niko će postati Ništa sve do kraja vremena.«

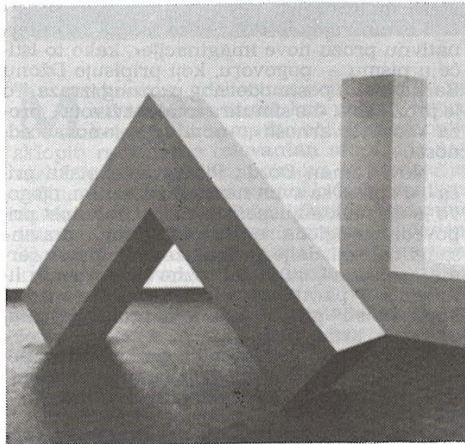
Dorđe Pisarev, Knjige naroda lutaka

Naslov je, najčešće, određenje teksta. Inače, može i da stremi zabuni, onome što nije. Knjige Đorđa Pisareva (1957) su dosta ispunjene pričama u priči o gospodaru priča. Reč je o bezbrojnosti varijanti jednog modela koji, zapravo, to i jeste u sopstvenoj multiplikativnosti. Citirana mesta jesu neki od postulata u kojima ova proza nalazi svoje referentne tačke. Najnovije dve Pisarevljeve knjige **Gotska priča** i **Strašne priče** (pažljivom čitaocu nije teško pretpostaviti da je Miki Šepard samo još jedna od Pisarevljevih reinkarnacija-mistifikacija. Pored autorovih fotografija, »sigurni« dokazi su i »Priča o tome kako je i šta bilo« koja se sa neznatno izmenjenim junacima (M. Bulgakov umesto D. I. Harmsa) ponavlja na kraju prvog poglavlja **Gotske priče**, kao i delovi nekih drugih poglavlja koji su interpolirani pričama ili delovima priča Mikija Šeparda (»Partija bridža« ili »Hjalmar ili čudesni dečak-san«, na primer) samo upotpunjuju sliku o njegovoj poetici stvorenu prethodnim dvema **Knjiga Gospodara priča** (1985) i **Knjiga naroda lutaka** (1988), a svoje mesto tu zauzima i **Mimezis mimezis romana od Petrinovića i Pisareva** (1983), koja je istovremeno i simbioza dva načina pripovedanja u maniru postmoderne.

U prve dva samostalne knjige Pisarev je ponudio matricu i za se ostale. To se, pre svega, odnosi na **Knjigu Gospodara priča**, koja je pravi galamatijski književnosti, njenih obrazaca i postupaka, pseudoistorija i pseudostvarnosti, falsifikata i fikcija što čine stvarnosti kojima se Pisarev/Pisarevi bavi/bave. Neke od priča (»Kuća knjiga«, »U vreme zalaska sunca usamljeni se pripremaju da dočekaju strah«) čak direktno nagoveštavaju **Knjige naroda lutaka**, roman koji je sastavljen iz nekoliko delova (Putovanje do kraja svih stvari, Knjige naroda lutaka, plus Vizije i Prilozi) i koji je istovremeno parodija i paradigma književnog postupka u kome čitalac upoznaje tekst kao metatekstualnu funkciju. U ovoj zatvorenoj strukturi, koja je najradikalniji Pisarevljev odstup u ezoterično, nije teško prepoznati one najbitnije karakteristike ove proze (fragmentiranost iskaza, iskazivanje kroz nevernalno, vizuelni i jezički kolaži, katalogiziranje, podražavanje, semantičko drobljenje, dekonstrukcija jezičke zbilje, infantilnost doživljaja sveta, ruminiranje teksta, derealizacija sebstva kao jedne od mogućnosti za priču uopšte, pričanje o poslednjim stvarima, o modalitetima života u predvorju smrti, pričanje kao putopis neuspešnih i nepotpunih dodira sa nestvarnim kao shizofreno stanje naratora, kao sabiranje sofizama o beskrajnosti i beskonačnom, kao svet sazdat od metafora koje podrazumevaju određenost u uskom

prostorno-vremenskom kontinuumu kao suštinu bolnog sentimenta oko koga se pleće priča, ...). Eksplicite, jasno je da »Putovanje do kraja svih stvari« jeste putovanje iz Ničeg u Ništa. Put je Nešto, pri tom, već. Povod za osvrt. Nešto od Ničeg. Putopis je tu samo maska za priču. Kao i tekstom Franje Petrinovića (u romanu **Tkivo, opsene**) i Pisarevljevom tekstom u **Knjigom naroda lutaka** se takode, samo na jedan drugačiji način, putuje do kraja Ničeg. Sama »Knjiga naroda lutaka« (istoimeno poglavljje) jeste mogućnost podražavanja svetih knjiga sveta lutaka (koji je takode jedan od paralelnih svetova), a tumačenje Pisarevljeve poetike skriva se u međuodnosu teksta i njegovog tumačenja kao svete knjige (za šta je potrebno spoznati nemisli, neprihvatiti stvarnost snova i nesigurnosti realnost sveta poznatog).

Strašne priče su jedna od mogućih varijanti globalne mistifikacije književnog dela koje, osim parodičnosti i cinizma spram onoga što u stvarnosnom smislu označava »književnost«, pokušava biti i deo jedne nepostojeće književne produkcije nepostojećeg pisca. Postoje samo priče koje su ispričane tako kao da teže popuniti kontinuum koji nastaje iza njih samih. I paralelno sa njima. Radi se o dvostrukim i mnogostrukim svetovima kojima su izloženi i pisci i čitaoci, snevači i usanjani. Priče ostaju samo metaforama priča. I tako radom. U beskraj. One su staništa ličnosti bez identiteta, prostora bez identiteta, vremena bez identiteta, identiteta bez identiteta. Beskraj mogućnosti kao poetički materijal jeste ono odakle kreće ova proza. Pritom, fenomeni vremena i fenomeni prostora su osnovne nepoznanice koje

robert morris

omučavaju igri da počne. Jer, Pisarev je, svakako, najekstremniji autor svoje generacije u poigravanju sa tekstom, junacima, autorima, uopšte, sa »stvarnošću«, relativizovanoj u beskrajno mnogo »stvarnosti« pri čemu je književno delo shvaćeno kao podrazumevajuća mogućnost za igru. Još od prve knjige **Mimezis mimezis romana**, romana u četiri ruke, od kojih su dve pripadale Franji Petrinoviću) ideal i opsesivna tema Pisareva bio je (što je i ostao) totalan mimezis (mimezisa), apsolutna mistifikacija. Naravno, nije teško ni prozreti da je Pisarev jedan od najdoslednijih borhesovaca u krugu pisaca tkzv. mlade srpske proze. On i u poslednjim knjigama nastavlja sa ispisivanjem svoje »anahoidne partiture« (termin Mihajla Pantića), preoblačeći svoje pismo u različite obežde koje mu književni šabloni nude. **Strašne priče** su kalambur, kao što je to bila, uostalom, i **Knjiga Gospodara priča**. A u stvari, obe knjige zaokružuju autopoetički koncept zasnovan, pre svega, na mistifikaciji (što važi i za sve ostale Pisarevljeve knjige). Taj koncept jeste jedan od paralelnih svetova, onaj najčešće dostupan svetu književnosti. Da bi bio takvim potrudila su se i vitruelna imena poput Džona Barta, Ihaba Hasana, Džima Morisona i, ponajviše, Mikija Šeparda (dosledan mistifikaciji, upotpunjenog pogovorima pomenutih, Pisarev pored parodiranja različitih književnih žanrova, parodira i književno-kritički diskurs, no, i ipak, ono što pomenuti pišu o Mikiju Šepardu ili Đorđu Pisarevu jeste jedan od poetičkih ključeva za razumevanje **Strašnih priča ili Gotske priče**. Ukoliko je »razumevanje«, kao takvo, uopšte i potrebno. Ukoliko je tu bilo šta potrebno). Ulaskom u ovaj svet čitalac pristaje

na ulogu podanika u zemlji Gospodara priča, pristaje na ulogu verujućeg u hijerarhiji sveta koji mu se nudi. Jednom reči, pristaje na sve na šta i inače pristaje kao čitalac. U čemu je onda razlika, zapitaćete se. Verovatno u stalnoj svesti čitaoca o vulnerabilnosti sveta na koji je pristao (i od kojeg, u svakom momentu, može odustati, naravno), o tome da Gospodar priča već samim svojim određenjem ustupa dao svojih prerogativa onome koji stupa u igru. »Gospodar priča je siguran da je stvarnost odraz literature i to takav odraz koji ne egzistira mimo literature, nego upravo u njoj!« — dođao bi, možda, Pisarev, koji za sebe zadržava poziciju Gospodara priča, što je razumljivo. Ali, u vitruelnom (!?) svetu igri poigravanja (tu se vremena ne podudaraju sa mestima, mesta sa licima, lica s maskama, maske sa sadržajem, sadržaj s vremenom) niti ta pozicija pisca kao Gospodara priča ne mora značiti uvek jednoznačan odnos. Ponekad i junaci zagospodare svetom pisca, odnosno, jednim od njegovih svetova, kao što je to slučaj u priči »Partija bridža«. Sve je to deo igre koja podrazumeva da iznenađenje može uslediti i iza svake razvijene misli, naoko dovršene slike, i da jedino što ostaje sigurno jeste činjenica da sigurno ništa nije (Pisarev teži apsolutnoj literaturi, a ona je, da bi se takvom činila, nužno u svakom svom segmentu relativna. Jedina sigurna istina je smrtna, u svetu svih ostalih, koje često stignu i do svoje suprotnosti. A čak ni »sigurne« istine ne moraju biti, jer niko ne garantuje da nisu deo neke još »sigurnije« istine, i tako redom.). I tu »umetnost podražava umetnost«, prisutno je »manističko kombinovanje topike i prozedura preuzetog iz književne tradicije«, i pre svih, načelo beskrajnosti u kome je književnost samo jedna od mogućih, a priča je, naravno, vrhovna suština, presek susreta različitih svetova književnosti i svetova čitalaca. Zbilje su fiktionalne. Sve. Ostaje jedino, još uvek otvoreno pitanje, da li je Pisarev više borhesovac ili rablezijanac.

Za **Strašne priče** se može reći da čine kontekst **Gotske priče**. Ili obrnuto. U svakom slučaju, kontekst obe knjige jesu nizovi tekstova rasutih po bibliotekama. Što se tiče samog romana **Gotska priča**, odnosno »pripovesti o Meri Seli i njenim čudnovatim doživljajima u škotskom zanku Denmorli«, kao i ostale priče Đorđa Pisareva i ona je samo povod za priču o književnosti. Zapravo, okvir koji podrazumeva terminološko određenje iz naslova, jer parodiranjem gotskog romana, Pisarev traži okvir za svoje literarne sadržaje koji su predstavljeni kao nizovi literarnih refleksija i sobstvenih autorefleksija. Na pitanje, šta se može desiti jednoj junakinji romana (koja je uz to i sama spisateljica) u škotskom zanku Denmorli, arteficialni odgovor, čudnovatim doživljajima, samo je zamena za raznovrsne igre, mnoštvo literarnih postupaka, knjiga u knjizi, priča u priči, za pustolovne dnevničke, omaže i cigate, priče o kraju svih stvari i o beskrajnom Ničem i bestelenskom Nikom, različite parodije, ponavljanja i nove kontekste. Sve se to dešava u svetu koji sebe određuje kao jedan od bezbroj mogućih, a sva »strava, mračni zapleti i tajanstveni događaji« nužno bivaju arteficialni, i to ne samo u svetu onoga koji čita, već i u svetu knjige koju čine. Prisustvo Meri Seli je samo povod za priču, za tekst u koji se useljava iluzija čitaoca, junaka, konačno i samog teksta. Meri Seli je junakinja u korist koje se pisac odriče (varljivo, podrazumeva se) pozicije Gospodara priča, jer jedna od mogućnosti za podražavanje jeste i njeno spisateljstvo. Naravno, ne samo ono, jer tu su i interliterarni parodijski ulomci ili podsećanja na M. Bulgakova, G. Flobera, I. Gončarova, L. Tolstoja, ... Niti romana se razilaze u mnogobrojne fragmente ili samo asocijacije na priče. Radnja je puna obrta, a tekstura podložna semantičkoj dekonstrukciji uz, katkad, nužnu ehoholichnost. Drugim rečima, i u **Gotskoj priči** pripovedanje razgrađuje pripovedačku strukturu, iako se trudi da i sebe samog predstavi kao parodiju. Čitaocu preostaje kaleidoskop slika, paranormalnih i paraknjiževnih fenomena, bajki i horora. Preostaje mu knjiga koja na kraju završava onako kako već mora, junakinja napušta pisca (odlazi u manastir), a svi zajedno napuštaju čitaoca. I za čitanja (svakog) preostaje samoća. Ili prikaz kao njena varljiva nadgradnja.

□ □ □